

Staw czoło różnym głoskom!

Świat jest pełen dźwięków: śpiewu ptaków, trzasku łamanych gałęzi, warkotu silnika, skrzypienia drzwi. Niektóre z nich wprawiają nas w zachwyt, inne ostrzegają przed zagrożeniem. Szczególnym rodzajem dźwięków jest mowa - wykształcony przez ludzkość sposób porozumiewania się. Aby precyzyjnie przekazywać i odbierać informacje, warto znać zasady powstawania dźwięków mowy oraz wynikające z nich różnice między wymową a pisownią wyrazów.

Ćwiczenie 1

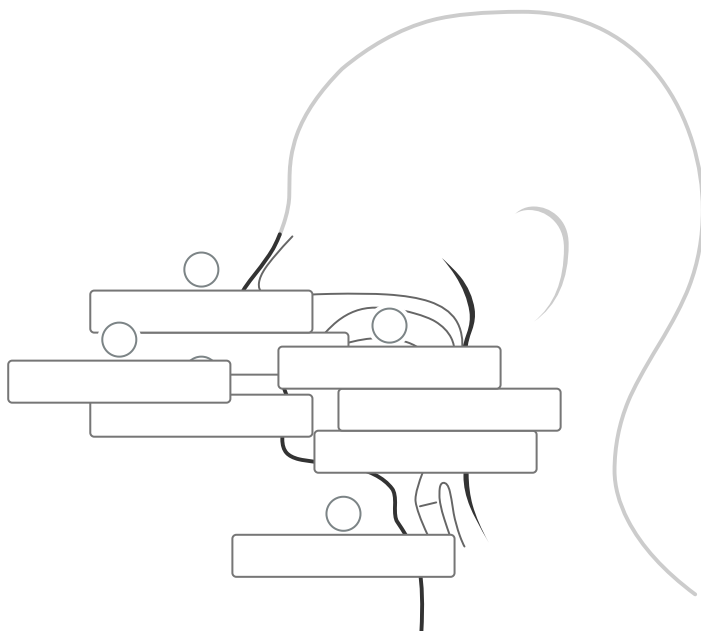
Zaznacz zdania zawierające prawdziwe informacje na temat głosek i liter.

- ☐ Litera jest znakiem graficznym głoski.
- ☐ Wszystkie głoski powstają podczas wydychania powietrza z płuc.
- ☐ Wszystkie głoski powstają podczas wdychania powietrza do płuc.
- ☐ Głoski zapisujemy, a litery wymawiamy.
- ☐ Głoska jest pojedynczym dźwiękiem mowy.

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 2

Uzupełnij ilustrację, przeciągając tabliczki z nazwami narządów mowy w odpowiednie miejsca.

podniebienie
miękkie

jama gardłowa

struny głosowe

jama nosowa

język

jama
ustna

zęby

jęczyzek

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 3

Uzupełnij tekst podanymi poniżej wyrazami, a poznasz zasady powstawania głosek ustnych i nosowych, miękkich i twardych oraz dźwięcznych i bezdźwięcznych.

Gdy przy wymawianiu głoski powietrze z płuc wydostaje się tylko przez jamę ustną, powstają głoski . Kiedy powietrze przepływa przez jamę ustną i nosową, powstają głoski .

W języku polskim jest sześć głosek : m, m', n, n', ɲ, ɲ'.

w zależności od położenia środka języka dzielimy na i twarde. Oznaczeniu miękkości spółgłosek służy znak: ' (ś, ć, ń) oraz litera: i (si, ci, ni).

W krtani znajdują się wiązadła głosowe (zwane inaczej strunami głosowymi), które mogą być napięte (wtedy wymawiamy głoski) lub rozsunięte i luźne (wtedy wymawiamy głoski)

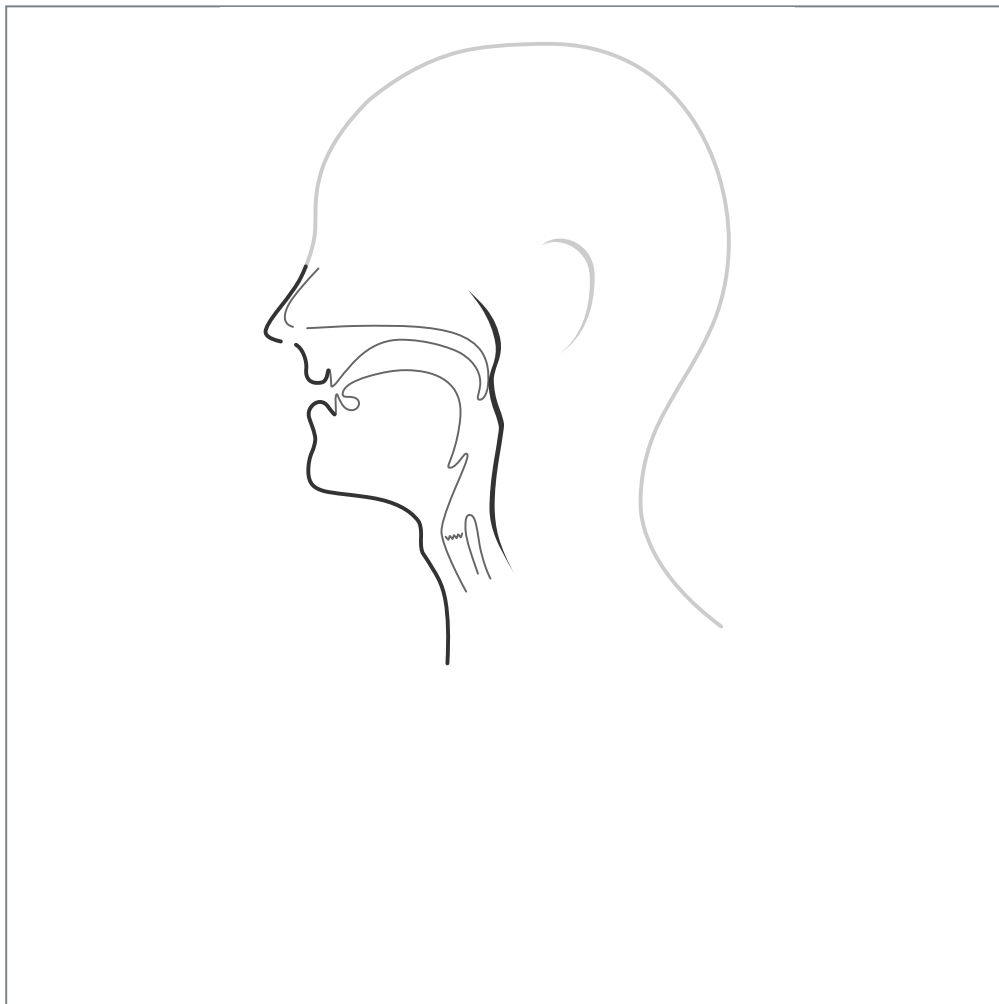
Wszystkie są dźwięczne.

litery	dźwięczne	nosowe	bezdźwięczne	samogłoski	ustne	miękkie
cyfry	zgłoski	nosowych	Spółgłoski			

Ćwiczenie 4

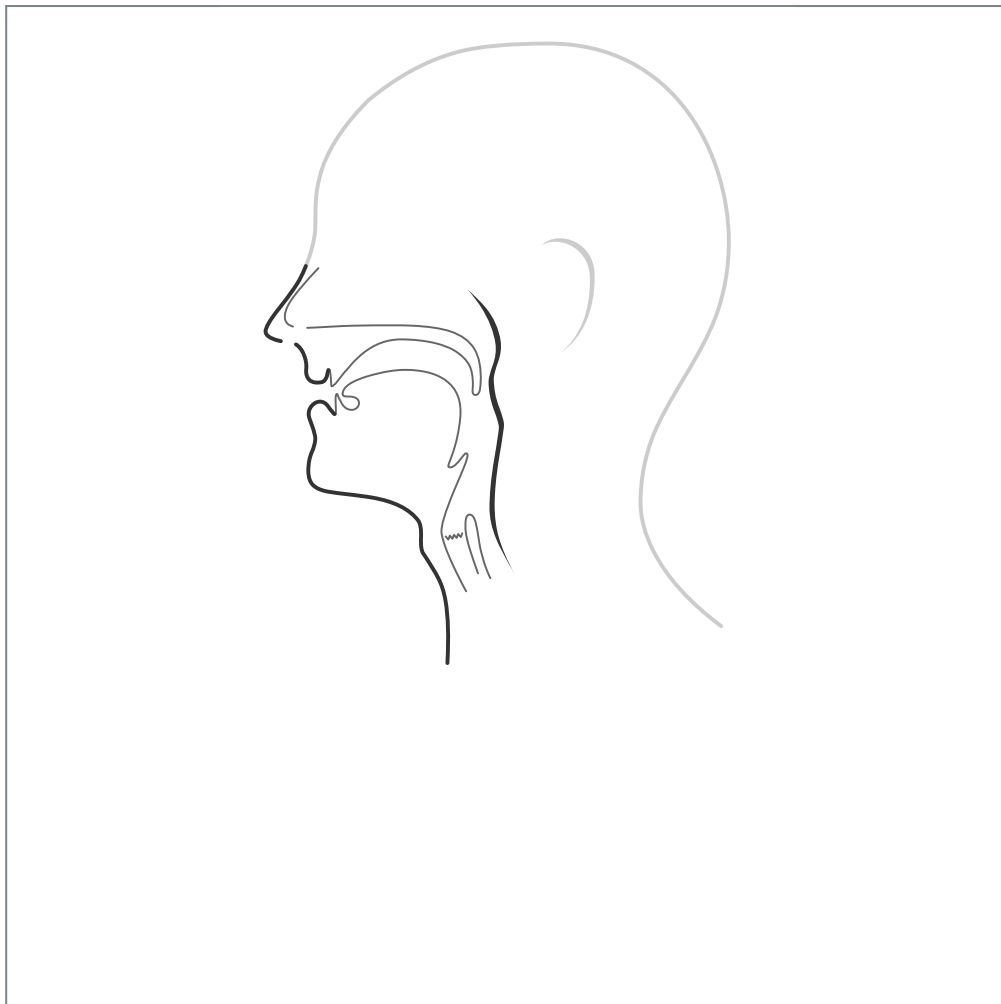
Narysuj drogę, którą przechodzi powietrze podczas powstawania głósłki ustnej (Grafika 1.) i nosowej (Grafika 2.).

Grafika 1.

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Grafika 2.

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 5

Wysłuchaj nagrań dźwiękowych z wymową słów zawierających głoski nosowe. Zapisz poniżej usłyszane wyrazy.

Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

2 Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

3 Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

4 Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

5 Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

6 Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

7 Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

8 Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

9 Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

10 Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

11 Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

12 Źródło: [Contentplus.pl sp. z o.o.](#), licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Uzupełnij tabelę przykładami wyrazów rozpoczynających się spółgłoskami nosowymi.

spółgłoska nosowa	wyraz
m	
mi	
n	
ni	

Źródło: zpe.gov.pl, licencja: CC BY 3.0.

Pamiętaj!

Litery **ę** i **ą** piszemy w wyrazach rodzimych,
np. **pę**k, **pą**k, **bę**d, **lą**d, **gę**ś.

W wyrazach pochodzenia obcego piszemy: **-om-**, **-on-**, **-em-**, **-en-**,
np. **kom**pozycja, **kon**takt, **kon**sola, **ken**ping, **legen**da.

Zasady pisowni wyrazów

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Ćwiczenie 7

Do podanych wyrazów dopisz ich synonimy zawierające: **a**, **on**, **ę** lub **en**.
Dla ułatwienia w nawiasie podano pierwsze litery odgadywanych słów.

inteligentny (m) –

pomyłka (b) –

ład (p) –

nurt (p) –

konar (g) –

sprawność (k) –

jasnowłosa (b) –

nadzór (k) –

budowla (k) –

odbudowa (r) –

uroda (p) –

stomatolog (d) –

ĆWICZENIE: Synonimy

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Źródło: zpe.gov.pl, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 9

Zapisz litery odpowiadające głoskom, które słyszysz na końcu podanych wyrazów.

- guz –
- widz –
- zgryz –
- Bóg –
- zważ –
- miedź –
- wąż –
- grób –
- masaż –
- paź –
- krab –
- żuraw –

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 10

Uzupełnij zdania. W wolne miejsca wstaw odpowiednie wyrazy.

Spółgłoski dźwięczne, które mają bezdźwięczne odpowiedniki, w wygłosie tracą swoją

. Dlatego też na końcu wyrazów zapisujemy litery oznaczające spółgłoski , chociaż wymawiamy spółgłoski .

To zjawisko nazywane jest utratą dźwięczności na końcu wyrazu.

bezdźwięczne

ustne

nosowe

dźwięczne

dźwięczność

Źródło: zpe.gov.pl, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 11

Czy wiesz, jakie głoski bezdźwięczne odpowiadają podanym poniżej głoskom dźwięcznym?
Uzupełnij tabelę.

b	w	z	ż	d	dz	g

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Pamiętaj!

W języku polskim spółgłoski dźwięczne (mające bezdźwięczne odpowiedniki) na końcu wyrazów tracą swą dźwięczność. Takie zjawisko nazywamy

ubezdźwięcznieniem na końcu wyrazu.

Przy wymawianiu sąsiadujących ze sobą spółgłosek dźwięcznych i bezdźwięcznych (mających odpowiedniki) wewnątrz wyrazu stają się one bezdźwięczne, np. babka [bapka] (**ubezdźwięcznienie**) albo dźwięczne, np. liczba [lidźba] (**udźwięcznienie**). Zjawisko to nazywa się **upodobnieniem fonetycznym**.

Upodobnienia

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Ćwiczenie 12

Uzupełnij tabelę podanymi poniżej wyrazami.

Wyraz	Wymowa	Rodzaj upodobnienia
krzesło		
także		
wtorek		
samochód		
teraz		
jakby		
choćby		
ważka		
zasadzka		
prośba		

[samochut]

[kszesło]

[ważka]

udźwięcznienie

[teraz]

ubezdźwięcznienie

[choćby]

[teras]

[prośba]

ubezdźwięcznienie

utrata dźwięczności na końcu wyrazu

ubezdźwięcznienie

[wtorek]

udźwięcznienie

[prośba]

[samochód]

[zasadzka]

[ftorek]

[taksze]

[chodźby]

[zasacka]

[jagby]

[krzesło]

[tagże]

utrata dźwięczności na końcu wyrazu

[waszka]

udźwięcznienie

[jakby]

udźwięcznienie

ubezdźwięcznienie

Ćwiczenie 13

Wymów kolejno podane wyrazy. Wskaż różnice między ich pisownią a wymową.

królewski, sześćdziesiąt, trzcina, pierwsi, ziarno, chrzestny

Pamiętaj!

Jeśli w jednym wyrazie sąsiaduje ze sobą kilka spółgłosek – tworzą one tzw. grupę spółgłoskową.

Kiedy mówi się szybko, niezbyt starannie, niektóre spółgłoski z takiej grupy nie są wymawiane, np. jabłko [japko], pierwszy [pierszy].

Zjawisko to nosi nazwę **uproszczenia grupy spółgłoskowej**.

Uproszczenia grup spółgłoskowych następują także w starannej wymowie, należy mówić: [szejszet], choć piszemy: sześćset.

Uproszczenie grupy spółgłoskowej

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Ćwiczenie 14

Wysłuchaj nagrań, a następnie zaznacz wyrazy, w których słyszysz wypowiedaną głoskę.

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PCfulLGDC>

☐ koń

☐ idą

☐ konsola

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PCfulLGDC>

☐ licznik

☐ dżem

☐ liczba

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PCfulLGDC>

☐ wzięta

☐ lęk

☐ legenda

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PCfulLGDC>

☐ babka

☐ łapa

☐ doba

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PCfulLGDC>

☐ trzy

☐ szum

☐ rzeka

Ćwiczenie 15

Określ cechy podanych spółgłosek. Zaznacz je we właściwych miejscach w tabeli.

Spółgłoska	Twarda	Miękka	Dźwięczna	Bezdźwięczna	Ustr
m	☐	☐	☐	☐	☐
ś	☐	☐	☐	☐	☐
w	☐	☐	☐	☐	☐
ń	☐	☐	☐	☐	☐
g	☐	☐	☐	☐	☐
r	☐	☐	☐	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.